

9. De Bannesio eiusque doctrinae ratione.

Baïi et eorum, qui cum illo stabant, vexatio levis aliqua concertatio dicenda est, si cum illo bello comparetur, quod eodem fere tempore in Hispania de gratiae efficacia exarsit. Rixae quaedam et contentiones non paucae illud et praepararunt et inchoarunt, et secutae sunt. De quibus, quamquam molestum est dicere, postulat tamen ipsa causa, ut illa edisseramus. Humana necesse est accidere inter homines, et sanctissimorum virorum quasdam contentiones sacra narrat historia. Martyres fuerunt egregia virtute Polycarpus et Anicetus, Cyprianus et Stephanus: de maximis rebus dissenserunt; item postea Damasus et magni illi Cappadociae doctores, item Augustinus et Hieronymus, Prosper et Faustus, Leo et Hilarius (Arelatensis), Chrysostomus et Cyrillus (Alex.). Possunt errare sancti; qui si quid rectum, iustum, pium esse iudicarunt, ut sunt omnis honestatis amantissimi, ad id perficiendum studia summa conferre solent. Quod in hominibus singulis, idem in scholis usu venire cernimus. Possunt in philosophiae ac theologiae questionibus errare multi, ut decipiuntur singuli, atque etiam in magnis societatibus unius paucorumve praecipuae auctoritatis hominum in ceteros solent errores vel controversiae derivari. Mira est clari cuiuspiam doctoris apud auditores auctoritas, et hac ipsa rursus magistri incenditur industria. Propellimus ac propellimus sensim sine sensu minime inviti. Propagatur autem primae illius doctrinae efficacia, ut plures per annos discipuli succedere, qui, quod a praeceptore traditum est, ad alios ipsi transfundant. Itaque et veritatis custos schola est et erroris seminatricis; quum enim doctor erravit, decipitur corona et novis in dies auctum incrementis malum invalescit.

Bañez, qui inter clarissimos fuit Fratrum Praedicatorum sexto decimo saeculo theologiae, recentioris scholae Thomisticae princeps, ea de gratia docebat, quae falsa existimarent Iesuitae; hos vero ille dicebat S. Thomae impugnare doctrinam et ad Semipelagianorum errores inclinari. Consequens fuit, ut de gratia contro-

versiae orirentur. Cuius rei inique feceris si Ordini S. Dominici culpam ascripseris. Neque enim Praedicatores omnes Bannesii doctrinam amplexi sunt¹ neque Bannesii sociorumque accusationum participes fuerunt; nec vero patronos aut prolixiores aut potentiores, quam apud illos, Societas Iesu nacta videtur; S. Pii V., Ludovici Granatensis, Petri Soti, Bartholomaei a SS. Martyribus, Bragae Archiepiscopi, Francisci Romaei et Thomae Turci, Magistrorum generalium, P. Foscararii, Mag. S. Palatii, aliorum multorum illustria sunt nomina, quae semper animo grato recolet Societas Iesu. Haec autem ipsa his annis amplius trecentis nulla unquam aetate, quam Aquavivae, vel gloriam maiorem adeptam vel acris vexata atque exagitata est. Quae dum et in Anglia reliquisque hostium terris filios suos occidi, et e Gallia ac Venetiis expelli, et ab Academicis Parisiensi, Lovaniensi, Duacensi impugnari, et ab haereticis omnibus examinari videt: in Hispania tum domestica seditione periclitata est, tum in Bannesii de gratia contentiones incurrit. Sed haec omnia „Deo disponente eveniunt“, quemadmodum recte dicit Werner², „ut Societas gloriae Divinae propagandae causa condita per omnia vexationum genera, quo esset et vitae et actionis vigore, qua ingeniorum et morum virtute, egregie probaret.“ Deus enim, qui cor cuiusque hominis quasi gemmam esse voluit suae coronae, ita et singulis utitur et societatibus, ut gemmis limatore. Facile est ea, quae extrinsecus adhaeserunt, detergere, sed laboriosum gemmas gemmis limare et poliendo nitorem splendoremque nativum elicere. Ita Providentia Divina quodammodo atteri ac limari inter se *proximos* sinit, domesticos familiares, parentes liberos, fratres, amicos, religiones inter se ac religiosos, ut probati ac perpoliti lumina quaedam efficiantur Divinae coronae. Exemplum eius generis omnium Ordinum affert historia; quae contentiones etsi parum aliquando scientiae gignunt incrementi, cavere tamen monent ac vigilare, ne quid periculosae doctrinae seminetur.

Temporum necessitati ut provideret, Ignatius, inclinatis iam

¹ Molinae librum censors quidam Dominicani approbarunt; alius Heriboli pro Lessio et Molina sententiam scripsit; Livinus de Meyer (Hist. 1. 2. c. 22. et Hist. vind. 1. 2. c. 16—19, ubi ad Serrii responsa invicem respondet) alios Neo-Thomismi adversarios ex Ordine Praedicatorum nominat; nuper Albertini O. S. Dom. (Orat. II. ad theologos Bañez et Lemos n. 40. 41.; Dissertat. ad Dominicum Pelegrini, n. 49.) his verbis impugnavit Neo-Thomismum, quibus uti Card. Franzelinus dubitet. (Tract. de Deo uno, thes. 43. p. 422.)

² Suarez I. 378.
Schneemann, Controversa.

ad nova omnia et publicis rebus et privatis, diversa quaedam a ceteris religionibus in Societate instituit. Sed rei novitas offensionem fuit et apud externos et inter ipsos domesticos. Illi autem Socii turbidi atque ambitiosi, qui sub finem XVI. saeculi in Hispania in matrem Societatem conspirantes eam apud Inquisitores et regem et Romanam Curiam accusarunt, quum culpa magna vacare nequaquam potuerint, non eadem in causa fuerunt externi; atque ipsi S. Pius V. et Sixtus V. et Clemens VIII. aliqua in novae Societatis constitutione mutare vel cogitaverunt vel iusserunt.

Magnae igitur de Instituto Societatis exortae sunt contentiones, has vero, ut fieri assolet, aliae et aliae secutae controversiae, v. g. de sollicitantium confessoriorum denuntiatione, quarum memoriam hic refricare minime iuvat; necesse tamen est paucis ostendere, quantopere animi his diuturnis contentionibus commoti sint et exacerbati, quum vera controversiae de gratia historia vix intelligi possit, nisi incredibilis huius commotionis magnitudo cognoscatur. Nec quae huius rei apud nostrates argumenta reperi, hic narrare volo, liceat autem illud referre, quod ipse Serry O. P. in medio posuit, libellum dico, quo Hieronymus de la Nuza, praepositus provincialis Praedicatorum, XI. Cal. Sept. 1597. regi Hispaniarum supplicavit¹. Pontifex utrosque de controversia silere iusserat. Ad cuius mandati significationem „obstupuisse se“ dicit „licet statim ac illud per universam provinciam denuntiandum curaverit, . . . tamen ad Maiestatis Regiae clementiam confugere sese, ut damno eo mandato illato pro sua benignitate modum adhiberi provideat.“ Serry P. de la Nuza in odore sanctitatis mortuum esse dicit. Id si verum est (neque nullo modo dubitamus), argumentum maximum affert, quantopere magna illa disceptatio etiam sanctissimorum virorum mentes occaecaverit, ut moenium suorum ac litterarum angustias circumscripti, plane, quid ab adversariis responsum disputatumque esset, quibus rationibus suam causam tenerent, ignorarent. Nam ipse de la Nuza, quamquam Gregorius XIII. Institutum Societatis impugnari vetuerat, tamen ex ipsis eius Constitutionibus probare aggreditur, „patres Societatis Ecclesiae Catholicae illiusque Capituli Romani Pontificis iudicium tanquam ultimam rerum credendarum regulam non excipere, sed Societatis ipsius eiusdemque Doctorum definitionem.“ „Theologos Societatis novitates in omnibus paene tentasse.“ „Ex

¹ Quem libellum perscripsit Serry, Append. V. p. 37 ss.

quo Molina eiusque gregales fanaticos propriae vertiginis partus Patrum sententiae praetulerint, scholas depravatas mutisque disidiis Hispaniam iactatam esse.“ Haec prospexisse Melchiorem Canum, quum scriberet: „Utinam et mihi, quod olim Cassandrae, non accidat, cui non est data fides, donec Troia incendio perisset.“ Profiteri Iesuitas se sequi D. Thomae, sed „satis superque demonstrasse, quam ardenti studio ad eius doctrinam potius delendam intenderent.“ Id in Molinae huiusce comediae actore videre esse, qui arrepto D. Thomae interpretis nomine, in eius doctrinam adeo petulanter insurgat, dubitari ut merito possit, an in Augustinum Pelagium impudentius declamarit.“ „Nulla ratione capere se, quo pacto illa in Sanctissimum Praeceptorem seu verius in universae Ecclesiae Catholicae Doctores convitia sustineri possint.“ „Propterea de Patribus Societatis dicendum venire, quod de Florentinis, sibi re vera quidem adversariis, verbis vero blandientibus, dicere solitus esset Ioannes XXII., illos Christi satellitibus iure esse conferendos, qui illum dato regis titulo colere visi essent, sed impactis alapis illuissent.“ Praedicatorum doctrinam illam esse S. Thomae; quam suscipi etiam non probatam oportere; „manifestum esse huiusce doctrinae publicam professionem interdicti aut silentium imperari non posse; eos autem qui hac in parte novitates inducerent, in iudicium iusto vocari debere, eorum libros interdicti, ora obstrui.“ Quantos labores Societas ad convertendos haereticos suscepisset, B. Canisii libros defendendae religionis causa scriptos, item Possevini, Augeri, Maldonati, Campani, Gregorii de Valentia, Bellarmini, illo prorsus ignorasse videtur; „dicant,“ inquit, „huius [nostri] Ordinis obtretractores, quas haereticorum sectas confutaverint, quae obsequia Ecclesiae insignia praestiterint.“ Postremo enumeratis Ordinis Praedicatorum meritis exclamat: „Quo igitur iure iis ora praecluduntur, qui ea tanto Ecclesiae et Regni bono aperuere? Quo demum titulo tot obsequiis nota probataque Ecclesiae famula cum altera recens admissa aequali sorte conferetur [nimirum silentio iniuncto *utrisque*]?”

Haec ipsa sunt verba ab optimo provinciae praesule de Summi Pontificis praecepto et altero Ordine ad regem perscripta; demonstrant autem, quam vehementer tum multorum religiosorum in Hispania animi commoti irritatique fuerint. Qui dubitari prorsus non posse sumebant, quin sua esset S. Thomae doctrina, quam Iesuitae novis opinionibus delere conarentur. Qua persuasione pellecti mandatum Summi Pontificis reprehendebant, conviciis autem exagitabant adversarios, idque litteris ad regem missis,

quum et ille ipse et Summus Pontifex et ipsorum superior id fieri severe vetuisset. Quod qui fieri potuit, nisi tenebrae rebus clarissimis obductae dispiciendi locum nullum reliquissent? Sed in hac obscuritate sua studia persecutus est Bañez.

Erat Bañez theologus cumprimis doctus, id amplissimi eius commentarii in Summam S. Thomae demonstrant. In quibus admirabili prorsus constantia ac vi argumentandi utitur, unde coniectura de ingenio eius fieri potest. Atque tanto eum fuisse maiore auctoritate necesse est, quanto maiorem cum tanta doctrina morum severitatem coniunxerat. Quétf¹ refert, in universitate Salmanticensi ea in existimatione fuisse illius sententiam, ut nemo ei obsequi dubitaret. Sancta vero Theresia², cuius antea confessiones audire solitus erat, sic ad eum scripsit: „Quantum valeat dilectio Dei, iam nemo miretur, quum tantum apud me possit caritas P. Dominici, ut, quidquid illi visum est, idem mihi probetur, quidquid voluit, ego velim, nec satis sciam, quorsum ista fascinatio sit evasura.“ Ipso iam anno 1572.³ Bañez ad docendam theologiam Salmanticam venerat; octo annis post e multis competitoribus professor Academiae primarius publice renuntiatus in eo munere usque ad exitum vitae (1604.) permansit. Vix ad eam dignitatem promotus erat, quum controversia de scientia media in aliqua disputatione exarsit. Sed aliarum quoque contra Iesuitas controversiarum, ut fuerat studiosissimus Cui auditor, partem aliquam gessit.

Promulgata bulla *Ascendente Domino* sperare non destitit, officii posse ut et sententia Thomistarum de votorum sollemnitate Romae comprobaretur et illa bulla revocaretur; et quum non ignoraret, quanta ibi universitatum auctoritas esset, eas sibi conciliandas esse statuit. Defensam iam erat in universitate Vallisoleana eiusmodi propositio Iesuitis non prohibentibus. Idem tentandum Salmanticae⁴ ratus in a. III. Id. Oct. 1589. indicta disputatione hanc thesim proposuit: „In his (paupertatis, castitatis et obedientiae votis) substantia religionis consistit, dummodo sollemni voto firmentur, quod fit per solam professionem in religione approbata.“

¹ Quétf, Script. O. Praedic. II. 352.

² Hurter, Theol. cat. p. 269. n. 2.

³ Sic enim in praef. commentariorum in Summam S. Thomae ipse dicit.

⁴ Rem narrat Poussines (l. 2. c. 18. 19. p. 191—198.) et allatis litterarum monumentis probat.

Paucis ante disputationem diebus rem rescire Iesuitae; cursorem Madritum statim mittunt ad Hannibalem de Grassis, Nuntium Apostolicum; is propositionem defendi vetat, quod bullae Pontificis *Ascendente Domino* contraria esset nec propterea vel directe vel indirecte defendi posset, quin excommunicationis poena incurreretur. Pridie eius diei, quo disputatio futura erat, cursor sero redit. Iesuitae postero mane cancellarium Academiae adeunt. Protenus notarius in aulam mittitur. Coepit iam disputatione ingressus, in sollemni conventu silentibus omnibus Nuntii decretum legit. Bañez S. Thomae se illam doctrinam existimasse dicit nec de Societatis Instituto impugnando cogitasse; rogare se, ut viri docti consulantur a Nuntio, nonne S. Thomae sit doctrina. Sic expostulans disputationem diremit; defendi enim eam propositionem non licebat, quam et Nuntius et cancellarius severissime defendi vetuissent. Nec vero conquevit, sed apud collegas de inaudita illa interpellatione conquestus eos adduxit, ut misso Madritum nuntio apud *senatum* regium adversus Nuntium expostularent. Expostulationem rex recusavit, nec efficere Bañez potuit, ut Academia obiectiones suas quinque thesibus comprehensas Romam mitteret.

Atque sic constanter ille S. Thomae causabat doctrinam. Quo scuto se adversus ipsam bullam Pontificiam defendi arbitrabatur.

Alterum afferre factum placet, unde Bannesii ingenium quale fuerit, indicetur. Clementi VIII.¹ supplicavit, ut silentii iniuncti obligatione liberarentur Praedicatores. Principio queritur, quod antiquae doctrinae *possessione*, illius quidem, quae apud universae Ecclesiae theologos a Thomae, immo vero, Augustini aetate obtinuerit, mandato Pontificio cum legum iniuria privari viderentur. Isto autem modo novitatis auctores atque patronos illis *aequari*, qui antiquam D. Thomae doctrinam communemque Patrum interpretationem tuerentur, novamque eum veteri doctrina eodem probabilitatis loco paullatim constitutum iri. Quod vero scandalis occurrere illa prohibitione existimaretur, eam parum firmam videri rationem; in iure enim contineri, melius esse scandala permitti, quam destitui veritatem. Qua de causa Paulum Apostolum S. Petro, Christi vicario, illico in faciem restituisse. „Huius instar,“ inquit, „et nos semper novitatum impatientes terrimus, et nunc humiliter et pie apud Sedem Apostolicam in terram proni flemus et con-

¹ Qui libellus cum Bellarmini responsione adiunctus est Meyeri Historiae, I. 798.

querimur, quia propter manifestam circa mysteria gratiae novae doctrinae curiosam introductionem nos antiquae doctrinae circa incomprehensibilia mysteria intelligentiam et sermonem communem silentio tegere debemus. Deinde si quod parvulorum scandalum . . . natum est . . . causam illi dederunt, qui curiosis subtilitatibus . . . circa incomprehensibilia mysteria per novam et inauditam doctrinam ea mysteria omnibus pervia facere attentaverunt. . . Taceant ergo curiosi et in Ecclesia Dei supervacanea loqui desistant. . . Non itaque silentium *utrique* parti imponendum videtur, sed illis, qui huius tempestatis causa exstiterunt. . . Quantum enim Ecclesiae Dei D. Thomae doctrina a summis Pontificibus approbata piae utilitatis attulerit, nemo ignorat. At vero nostris temporibus derident eam *iuiores* tempore; neque se quisquam adversariorum perfectum theologum existimat, nisi . . . plurima singularia dogmata supra et contra illam adinveniat et sollicitè doceat.¹ Deinde quaedam *novae* Iesuitarum doctrinae reprehenduntur, ut illud: Bellarminum negare imagines ita, ut S. Thomas docuerit, adorandas esse. Si silentii mandatum futurum sit diuturnum, periculum esse, ne Hispania quoque, ut Germania et Anglia, a fide deficiat. Quare manifestam et antiquam SS. Augustini et Thomae doctrinam imposito silentio contegendam non videri. Allatis autem aliquot etiam in docendo difficultatibus inde derivatis, extremo libello in hunc modum conqueritur: „Gloriantur,“ inquit, „et exsultant theologi Societatis, qui per praedictum mandatum *pares* efficiuntur *nobis*, qui portavimus pondus diei et aestus.“

Clemens VIII. libellum Bellarmino iudicandum tradidit, qui eum prorsus refutavit. Dicebat iniuriam fieri Pontifici, cuius mandatum iniustum ac perniciosum appellaretur, quod antiquae doctrinae possessione sublata veteres cum novis opinionibus aequaret; utri veteres defenderent, in controversia esse; nec quaeri, doctrina SS. Augustini et Thomae tenenda esset an relinquenda, sed utra rectior illius interpretatio esset; nec de dogmate, sed de subtili explicatione theologorum silentium impositum. Deinde iniuria culpa dari Iesuistis docet, quod plurimas opinionum novitates induxissent; quod vero ipse reprehenderetur, respondet; ideo se non, ut S. Thomam, loqui de imaginibus, quod aliter Pontifices et Concilia locuti essent. Quorum decreta illum non vidisse, quod eo mortuo vel scripta vel edita essent; aliter enim profecto docturum fuisse, nec si Bonifacii P. VIII. decretum *De voto et voti redentione* et sollemnem Conceptionis B. Virginis in Ecclesia cele-

brationem vidisset, sententias contrarias defensurum fuisse. Se autem de imaginum cultu cum omnibus, qui contra haereticos scripserint, eam sequi sententiam, quam Thomistarum princeps Capreolus exposuerit. Probari sibi, si loquendi libertas concedatur, sed male atque inique postulari (a Bannesio), ut silere Iesuitae, qui minores aetate sint, iubeantur, Praedicatores libere loqui sinantur.

Nihil est, quod huic responso addendum videatur. Quodsi ille enumerare damna, quae prohibitionis diuturnitate scientiae theologiae afferri existimaret, satis habuisset, non fuisset, cur reprehenderetur; sed fixum ei constitutumque erat, veterem sibi S. Thomae doctrinam adversus Ordinem recentem, quem illius inimicissimum falso habuit, quoquo modo tutandam esse. Caret autem omni pietate, quod conq̄uerens de constitutione Pontificia apud Clementem VIII. hoc utitur argumento: se suosque impatientes esse novitatum, S. Pauli secutos exemplum, qui Christi vicario in faciem restiterit. Quantopere autem in littera inhaerit D. Thomae, ostendit, quum Bellarminum reprehendit, qui cum oecumenico Concilio Nicaeno altero negaverat, imagines Christi cultu latrae afficiendas esse, et secundum illius Synodi canonem cum magno Capreolo S. Doctoris sententiam interpretatus erat¹.

Etiā maiore iudicii iniquitate usus est in controversia de caritatis gratiaeque augmento². Qua in causa fratres suos aggreditur, a quibus *doctrinam S. Thomae . . . circa solutionem huius difficultatis vel non legi vel negligi* dicit. Itaque sibi hoc proposuerat, ut in hac re tam gravi D. Thomae doctrinam, quae non solum ab Antithomistis, sed etiam a quibusdam Thomistis neglecta iaceret, erigeret, eamque sperabat, exclusis variis *mirabilibus, intelligibilibus, inextricabilibus* novitatibus, in scholis, Thomistarum potissimum, in suum locum restitutum iri. Recentiores illos Thomistas non alios intelligit, nisi clarissimum illum Franciscum de Victoria cum celeberrimis suis discipulis, Cano et Mantio, h. e. eum virum, quem ipse scholasticae theologiae quasi reparatorum iure vocaverat³. Affirmat autem *falsa et nova arbitramenta* ab iis

¹ Nec vero ipse S. Thomas verbum illud ita intellexit, ut nos solemus; quare Bellarmino dicere licuit, non tam sententiam, quam verba S. Thomae a se improbari.

² In 2. II. q. 24. art. 6. p. 352—387.

³ In 2. II. q. 1. art. 7. p. 36; eodem loco ceteros quoque Theologos Salmanticenses pro merito collaudat. Illum autem et, qui cum sequebantur,

in scholam theologorum esse introducta, qui inter nominates plurimum sunt versati, quasi horum contagione Parisiis infecti genuinam S. Thomae doctrinam corruerint (II, II. q. 24. a. 6. *Sexta conclusio*); exprobat iisdem magnis theologis, quod coepissent communem modernorum viam tenere et prosequi¹ (I. c. § Documenta S. Thomae... desumpta ex theologia Summa). Et revera magnum inter illorum et Bannesii rationem docendi existit discrimen. Illi enim acerrimi doctrinae S. Thomae propugnatores viam tenuerunt vere catholicam, antiquitus usque ad illa tempora traditam et servatam, quam aliquis eorum, Melchior Canus, admirabili de locis theologicis libro illustravit, ut ipsum S. Thomam imitantes praeter huius libros nullam rationem negligerent, qua universalis Ecclesiae doctrinam cognoscerent et illustrarent. Iidem non abhorrebant quasdam sententias S. Doctoris in benigniorem sensum interpretari, ut potius eius „sapientiam“ quam litteram sequerentur; hanc rationem tenebat Franciscus de Victoria, ut Melchior Canus (loc. theolog. I. 12. ab initio) de eo retulit, hanc ipse Canus (I. c.), hanc Mantius, ut Bañez (I. c.) testatur. Hic vero, qui in omnibus et per omnia S. Doctorum sequi et etiam in leviorebus questionibus nec latum quidem unguem ab eius doctrina discedere vult, ita S. Thomae litterae inhaeret, ut communem modernorum viam negligere nec multum universam recentiore doctrinae catholicae explicationem, etiam per Concilia factam, visus sit curare. Exemplum huius angustae interpretandi rationis sit haec ipsa disputatio de caritatis gratiaeque augmento. De qua re doctrina Concilii Tridentini perspicua est et clara; anathematizat enim (can. 26. et 32.) eos, qui dixerint: iustos non debere pro bonis operibus, quae in Deo fuerint facta, expectare et sperare aeternam retributionem a Deo..., si bene agendo et divina mandata custodiendo usque in finem perseveraverint, vel ipsum iustificatum bonis operi-

doctissimos viros O. Praed. in ipsa praefatione commentariorum suorum laudibus effert. Item I. c. p. 35. sic ait: „Gloriosae memoriae F. Franc. de Victoria scholasticam doctrinam viva voce velut alter Socrates suis lectionibus in methodum perspicuam et eruditione plenam ad intelligentiam S. Thomae reduxit et illustravit.“

¹ Scribit enim de Mantio: „Oblata sunt ei nostra scholastica commentaria super eundem articulum et usque adeo placuerunt, ut in sua lectione nostram sententiam dictasset, nisi iam... coepisset communem modernorum viam tenere et prosequi, ne videretur vir gravis tam cito palinodiam recantare.“ Hanc acerbam fratris reprehensionem melius intelligemus, si animadverterimus, Mantium Bannesii doctrinae de physica praedeterminatione statim restitisse.

bus, quae ab eo per Dei gratiam et Iesu Christi meritum... fiunt, non vere mereri augmentum gratiae, vitam aeternam et ipsius vitae aeternae, si tamen in gratia decesserint, consecutionem atque etiam gloriae augmentum. Nihilominus Bañez negat, iustos, etsi bene agendo usque in finem perseveraverint et in gratia decesserint, tamen eam quam bonis operibus vere meruerunt retributionem (augmentum gratiae et gloriae) unquam esse a Deo accepturos, nisi intentiores caritatis actus posuerint. Quae Bannesii doctrina ita a canonibus illis Tridentinis dissidet, ut vel fidelissimus eius discipulus Alvarez cum aliis recentioribus Thomistis eam deseruerit (disp. 60. de auxiliis n. 3. 24. 29). Sed ex universa hac controversia aliisque supra (p. 83. not. 1. p. 197. 198.) allatis exemplis intelligitur, contrariam magnis Thomistis, Francisco de Victoria, Cano, Soto, Mantio, rationem explicandi S. Thomae illum usurpasse, ut neglectis theologiae incrementis et recentiore doctrinae ecclesiasticae explicatione S. Thomae verbis ac litteris inhaeresceret. Haec eadem singularitas est interpretandi, qua et Bañez in Aquinate, et Protestantes in Scriptura, et Baius in Augustino exponendo usus est. Expeditum hoc quidem videtur genus argumentandi; nimirum molesta non erunt catholicae traditionis documenta, vel theologorum studia vel Pontificum vel Conciliorum decreta, quibus nihil sit contra Thomam, aut Augustinum, aut sacras litteras definitum! Sed viam obstruit, qua ad intelligentiam vel Scripturae vel Augustini vel Thomae accedi oporteat. Veterem rationem eandemque vere catholicam Societas Iesu retinuit, quum eam in ipsa Praedicatorum disciplina Salmanticae didicisset; nam eandem Canus quoque in praeclaro opere De locis theologicis exposuit. Quam quum in *Ratione studiorum* illa praeciperet, significavit, quanti rationem quoque docendi in scholis Catholicis, S. Thomae potissimum, ex antiquitate traditam aestimaret. Eam et Lovanii contra Baium et Salmanticae contra Bannesium propugnavit.

Rationem singularem Bannesii S. Thomae interpretandi sententiae consecutae sunt maximo singulares. Modo significavimus, quid de incremento gratiae sanctificantis docuerit. Sed alteram considerare placet, quae cum nostra de gratia controversia coniuncta connexaque est. Medina, qui cum Soto duas esse statuit causas iustificationis, alteram efficientem sive Deum per habitus infusionem, alteram *materialem* vel animi dispositionem, haec narrat¹: „Vidi hominem doctissimum, qui ut se ab argumenti

¹ In I. II. q. 113. art. 8. p. 1686.

difficultate liberaret, in scholam introducebat *novam et inauditam* sententiam, videlicet quod motus liberi arbitrii per poenitentiam et caritatem non est praeparatio ad gratiam, quemadmodum calor est dispositio ad ignem et frigiditas ad aquam, sed dicitur *dispositio ad gratiam in genere moris*; quia requiritur consensus voluntatis, ut gratia infundatur, sed non est necesse quod praecedat in genere *causae materialis* et praeparatoria, quemadmodum praecedunt *dispositiones in genere naturae*.¹ Quem putamus fuisse hominem illum doctissimum, qui *novam et inauditam* sententiam introducebat? Sine dubio Bañez. Non edidit ille quidem commentarios in 1. II., ubi necesse fuit de illa re disseri; sed eam opinionem, quam Medina reprehendit, ille ne ibi quidem tacet, ubi defendenti, augeri habitus gratiae et caritatis, ad contrariam opinionem quodammodo sua sponte deveniendum fuit. „Neque tamen,“ inquit², „asserunt [Concilia, liberum arbitrium] effective ad infusionem gratiae concurrere, sed ad disponendum se ad gratiam. Neque hanc efficientiam definiunt esse ut est *causis physicis* attributa, sufficit enim *moralis efficientia* ad verificandam Conciliorum definitionem. Qui enim libere se disponit, cooperatur ut *causa moralis*.“ Idem in eodem tractatu actionem humanam appellat *causam meritoriam et in genere moris*, habitum a Deo inditum non dubitat *causam materialem* dicere. „Fieri potest,“ inquit², „ut ipse habitus intensior quam antea erat, sit effectus intensioris actus et simul sit causa illius: causa quidem in ratione principii effectivi et elicitivi ipsius actus intensioris; effectus vero in quantum *actus est causa meritoria et in genere moris causans* habitum tam intensum. Et similiter in quantum ipse habitus in genere *causae materialis*, hoc est, dispositivae, prior natura est, quam maior intensio habitus.“ Quum enim certissimam gratiae efficaciam ex sola invicta Omnipotentis virtute derivet, non requiritur animi ipsius, qui movetur, ulla praeparatio aut etiam cooperatio tamquam *causae materialis*; et inepte liberae hominis actioni Dei motio, ut causa efficiens *causae materialis*, opponitur, sic ut duae sint *partiales* iustificationis causae; immo vero Deus dicendus est *sola causa adaequata* et iustificationis et praeparationis, qui quasi gradibus nos iustificare statuit, dispositionibus nostrorum actuum liberorum, ut ille dicit (l. c. p. 366.), adhibitis. Quas tamen non ita hoc loco spectari vult, quatenus e

¹ Bañez, in 2. II. q. XXIV. art. 6. concl. 1. p. 353.

² L. c. p. 368.

libero arbitrio procedant, quemadmodum censuit Medina, sed „quatenus Dei opus sint“ (p. 354.).

Cum quo aliud quiddam connexum est, quod ille a schola S. Thomae prorsus discrepans docet. Cuius quum haec esset communis sententia, motum a primo motore impressum voluntatibus dispositione et lubitu cuiusque modificari ac determinari¹, id quidem abhorrrere oportuit eum, cuius tota doctrina in invicta Dei virtute describenda versaretur. Itaque hoc ita esse negat. Sed ipsum iam audivimus haec contra Caietanum aliosque disputantem (supra p. 58. et 59.), ubi dicit, divinam motionem a creatura non posse modificari, quia prima causa secus a dispositionibus creaturae, tamquam *causae materialis*, penderet. Deinde ibidem significat, quam arcte haec doctrina cum iis, quae de gratia et libero arbitrio asserit, connectatur: „Et haec doctrina valde notanda est pro materia de gratia et de praedestinatione, in qua multi paralogizantur, putantes, quod liberum arbitrium hominis modificat aequalem concursum et auxilium Dei.“ Quum igitur negaret, creaturam omnem, etiam voluntatem, ut causam materialem seu dispositivam, Deo efficienti cooperari posse, secum omnino consentit proferenda illa, quam Medina dicit *novam et inauditam*, opinione: liberos actus non ut causam materialem praeparare et disponere, sed duntaxat ut *causam in genere morum* agere ad iustificationem.

Itaque Bannesii singularis doctrina id ipsum sustulit, quo, ut Bellarminus (supra p. 156. not. 1.) dixit, libertatem in Divina motione schola S. Thomae servare studebat, et quam haec motionem Dei docuerat, ille praedeterminationem physicam efficiebat, illico repugnante, ut mox dicemus, scholae illius Salmanticae doctore praecipuo atque principe Mantio.

Sed ad describendam illius doctrinae proprietatem redeamus. Quid est, in quo tota vertitur? Inflexibile esse statuit *Divinae voluntatis efficaciam*, quae omnia in quantum ad fieri, esse et *modum* ante omnem praevisionem determinet. Quam quomodo describat, ipsum audiamus:

In commentariorum I. p. q. XXXII. art. III. concl. 9. p. 272. sic ait: „Deus cum sit causa totius entis nihil praesupponit ab alio factum, cuius ipse non sit causa, et ita omnia determinat et a nullo determinatur... Cum divina voluntas sit causa efficacissima omnium bonorum, sicut efficaciter vult finem, efficaciter

¹ V. supra p. 56 ss. 102. 111. 112. 121. et p. 136 n. 1.

etiam vult et determinat omnia media ad finem, ita sane ut concursus Dei activus a nullo extrinseco determinari possit." In I. p. q. XIV. art. XIII. p. 216. "Si concursus primae causae non esset efficax ad determinandum omnes causas secundas, nulla secunda causa operaretur suum effectum: quia nulla secunda causa potest operari, nisi sit efficaciter a prima determinata." Q. XIX. a. VIII. p. 244. "Dispicet quod [Caietanus] ait, virtutem primae causae modificari per causam secundam, non tamen impediri. Quod quidem ego falsum reputo, si de prima causa universalissima, qualis est divina voluntas, intelligatur. Immo vero divina voluntas omnia modificat, dum causa est universalissima et efficacissima cuiuslibet rei in quantum ad fieri et quantum ad esse et quantum ad modum. . . Omnis causa modificabilis ab altera non determinat seipsam ad effectum specialem, sed divina voluntas seipsam determinat ad quemcumque effectum specialissimum et singularem producendum, ergo non est modificabilis a causa inferiori concursus activus divinae voluntatis. Et confirmatur. Quia esset ponere maximam imperfectionem in Deo, asserere, quod quemadmodum idem omnino concursus solis producit distinctos effectus, quia modificatur per distinctas causas inferiores, ita concursus divinae voluntatis, quantum est ex parte sua, manet indifferens, sed modificatur et determinatur ad distinctos effectus per distinctas causas inferiores." Q. XIV. art. XIII.: [Deus] "est prima causa dans esse et virtutem et determinationem omnibus causis."

Ex hac autem ipsa infinita potentia et efficacia voluntatis Divinae et *vis determinationis* repetitur et *actus determinati necessitas* (quae est necessitas consequentiae, i. e., consequens determinationem s. voluntatem Divinam). "Oportet," inquit p. 215. q. XIII. art. XIII., "explicemus necessitatem, quam habet [consequens: Antichristus erit] in ordine ad eandem [Dei] scientiam, ut causa est. Et ista necessitas sumitur ex efficacissima primae causae virtute, quae ita determinat omnes causas secundas ad suos effectus producendos, quod nulla causa secunda potest exire ab eius determinatione." Et p. 245. q. XIX. art. VIII.: "Quarto modo dicitur necessarium ex suppositione. Quae necessitas potius est consequentiae, quatenus aliquid necessario sequitur ex alio praesupposito per bonam consequentiam. . . Advertendum etiam est hic, quod huiusmodi suppositiones variae sunt. *Aliquando enim praesupponitur* scientia Dei vel *voluntas infallibilis* et providentia illius respectu alicuius effectus. Aliquando praesupponitur causa contingens, posita tamen in actu et non impedita, et

tunc necessario sequitur effectus necessitate consequentiae, qui nihilominus est contingens simpliciter." Pag. 246: "Secunda conclusio. Effectus contingentes aut liberi, si comparentur ad scientiam vel providentiam vel voluntatem Dei, sunt necessarii secundum quid, s. ex suppositione. . . Quia hae consequentiae sunt bonae et necessariae: *Deus vult aliquid fieri, ergo fit* eo modo et quando vult fieri."

Dei autem determinatio etiam ad *malos* actus pertinet; ipsa enim actio, ut actio est, efficitur a Deo, culpa adiuncta permittitur. "Peccatum," inquit p. 270. q. XXIII. art. III., "eatenus est cognoscibile, quatenus est ens: ergo Deus cognoscit cognitione intuitiva peccatum, quatenus Dei voluntas est causa entitatis actus peccati, et simul permittens, quod ad eundem actum concurrat liberum arbitrium deficiendo a regula, et ita divinae providentiae infallibilitas non mensuratur aliquo extrinseco, sed ex providentia et voluntate permittendi peccatum praescit Deus notitia intuitiva futurum peccatum. Confirmatur. Quia notitia intuitiva Dei respectu peccati respicit coexistentiam peccati aeternitati Dei, quae convenit malo culpae, quatenus est in bono et in ente, cuius Deus est causa; ergo notitia intuitiva Dei respicit illud per se, cuius Deus est causa, et sic cognoscit peccatum." Pag. 271: "Nihilominus actus liberi arbitrii reductur in Deum sicut in causam, unde necesse est, ut divinae providentiae subiciatur, ergo sub divina providentia cadit omnis operatio liberi arbitrii, etiam peccati, directe quidem, quatenus operatio est, permissive vero, quatenus deficiens est a regula rationis. Et ita verificatur illud Prov. 16: Universa propter semetipsum operatus est Dominus, impium quoque in diem malum, sc. eatenus creavit hominem aliquid, quem voluit permittere impium esse, ut in die iudicii ostenderet iustitiam suam in eius condemnatione iusta."

Quod autem eandem *entitatem actus peccati* et Deus efficere dicitur et homo, ille quidem sanctissime, hic scelerate, id quomodo fieri possit, in morte cuiuspiam hominis explicat. Mortem enim Deus sancte vult, quam flagitium esset si filius vel optasset vel voluisset. "Ex hac doctrina," inquit (p. 270.), "potest intelligi, quod non solum respectu eiusdem obiecti materialis et extrinseci ab ipsa voluntate, sed etiam eiusdem interioris actus voluntatis, quantum ad entitatem ipsius possit esse voluntas hominis mala, et voluntas Dei bona, ut causa efficiens illius; v. g. Deus est volens et efficiens causa actus odii Dei, et voluntas humana est causa eiusdem actus voluntaria et efficiens. At vero voluntas hominis

mala est, quia talem actum exerceat sine regula rationis, immo contra regulam et legem Dei, Deus autem bona voluntate vult fieri illum actum permittens defectum causae secundae in ipso, ut inde aliquod maius bonum faciat, sc. ut ostendat bonitatem suam iuste puniendo et magis miserando respectu aliorum, vel etiam respectu eiusdem, si praedestinatus fuerit."

Similiter quum *non convertitur* homo, huius rei, quatenus negatio est, Deus *causa* est, neganda gratia efficaci, sine qua scit fieri non posse, ut peccator actu respiscat. Sic enim habet (p. 280. l. c. q. XXIII. art. III.): "Si [ut pura negatio] accipiat negatio conversionis, nihil verendum est concedere, quod sicut divinum auxilium est causa efficax gratiae et conversionis in Deum, ita negatio auxilii efficaciis causa est non conversionis in Deum, quatenus est pura negatio entis, immo hoc modo dicitur Deus excaecare, indurare, negando illud auxilium efficax, ex qua negatione statim sequitur necessitate consequentiae, quod aliquis non convertatur." Et p. 208. q. XIV. art. XIII.: "Voluntas creata infallibiliter deficit circa quaecumque materiam virtutis, nisi efficaciter determinetur a divina voluntate ad bene operandum. Quocirca ex eo, quod Deus cognoscit, suam voluntatem non determinasse voluntatem creatam ad bene operandum in materia v. g. temperantiae, cognoscit evidenter, quod voluntas creata peccabit et deficit in materia illius virtutis. Itaque alia futura contingentia cognoscit Deus in suis causis, prout sunt determinatae a prima causa: malum vero culpa futurum cognoscit in sua causa, quatenus non est determinata a prima causa ad bene operandum."

Quomodo vero cum haec doctrina consistat hominis *libertas*, quomodo agere *possit*, negata gratia efficaci, sine qua fieri actum repugnet, quomodo actum omittere, ad quem sit a Deo immutabiliter determinatus, ex ipso Bannesio diligenter nobis discendum est, etiamsi aliqua iam dicta repeti necesse erit. Nam ipsius responsionis ratio parum satisfaciens difficultati et quae de determinatione actus peccati et de reprobatione disserit, haec et accerime ab eius adversariis impugnata sunt et materiam magnae controversiae attulerunt.

Principio distingui iubet *potentiam* ab *actu*. Illam vel a natura suppetere vel a gratia sufficienti conferri, nec eo tolli, quod negata determinatione efficaci fieri non possit *actus*; ita in culpa esse hominem, si, quod *possit*, non faciat. "Concedo," inquit, "in sensu composito, quod non potest agere poenitentiam

sine auxilio speciali; sed tunc nego consequentiam, dum infertur, ergo si Deus statuit sua providentia non conferre illud auxilium speciale, non imputabitur homini, si non agat poenitentiam. Nihil valet ista consequentia. Ratio est, quia sufficit, quod ille homo acceperit auxilium supernaturale et notitiam Divinae misericordiae invitantis ad poenitentiam, ut homo obligetur pro tunc et dicatur simpliciter posse agere poenitentiam; quia aliud donum est posse agere poenitentiam, et aliud est agere illam, et ideo ad hoc, quod homo nolit agere poenitentiam, non opus habet maiori auxilio, quam illo, quo posse agere poenitentiam dicitur" (p. 280. q. XXIII. art. III.). Quod posteriores Thomistae sui expediendi causa afferunt, homini ob culpam commissam gratiam efficacem negari atque ita eum praetermittendo actu poenam mereri, ea quidem excusatione non utitur Bañez; nec universae eius doctrinae congruere videtur, quum Deus ante omnem actus humani culpaere praevisionem decernat, quem et quando determinare velit, quem non determinare omnino.

Deinde Deum non actum solum ipsum efficaci determinatione velle dici, verum etiam, ut *libere* fiat; ita actum effici non laesa libertate. Deum suaviter omnia disponere, nec naturam a se creatam violare nec libertatem minuire. Radicem et fontem esse liberi arbitrii illud indifferens rationis iudicium: rem propositam esse *medium* non necessarium ad finem necessario appetendum; ea radix ubi sit, ibi voluntatem liberam efflorescere. Iam vero Deum nequaquam ita determinare hominem, ut *indifferentiam* tollat iudicii; ergo non tollere libertatem. Ipse loquitur in hunc modum (p. 255. q. XIX. art. X.): "Tertium documentum et potissime observandum est, quod libertas actus voluntatis, quae in ipsa formaliter existit, consurgit ex radice actus intellectus, videlicet ex tali actu et iudicio intellectus. Proponit enim intellectus voluntati obiectum, quod de seipso indifferens est ad associationem obiecti voluntatis, neque cum illo necessariam connexionem habet, et nihilominus indicat ordinabile esse ad finem voluntatis, vel ad associationem illius, vel ad participandum aliquam bonitatem ex fine, et tunc iudicat, ut ordinetur ad finem, et tunc voluntas eligit, et in tali electione formaliter est libera. Quae libertas oritur tanquam ex radice ex praedicto intellectus iudicio... Quod quidem iudicium practicum est et cum electione voluntatis necessario coniunctum tanquam radix efficaci, unde originatur actualis libertas operantis per voluntatem... Quotiescunque actus voluntatis oritur ex praedicta radice iudicii, semper erit liber. Unde rursus

colligo: Quicquid antecesserit, vel comitabitur, vel supervenerit ad actum voluntatis, si non tollat iudicium illud circa medium respectu finis, non destruet libertatem operationis. Haec consequentia evidens est; quia, stante definitione actus liberi, necesse est actum esse liberum. Nunc ergo ad difficiliora paulatim accede. Antecedit quidem operationem nostram liberam divinae voluntatis aeternum et immutabile consilium sive divinae providentiae infallibilis praedefinitio, quae omnem bonam operationem liberam praedefinivit, immo et omnem operationem, in quantum bona est et circa bonum exercetur. At vero quia ipse Deus sua providentia et immutabili consilio non ligat neque destruit iudicium nostrum, quo iudicamus indifferentiam medii et ordinabilitatem eius, et ordinandum esse ad finem, non etiam nostrae operationis libertatem destruit, sed potius illam efficaciter efficit, fovet atque conservat. Quae quam captiosa sit argumentatio, evidens est. Stante definitione, inquit, *actus liberi, necesse est actum esse liberum*. Ita omnino. Sed definitio est rei, non radice, unde progignitur res. Radix esse potest et tamen res non inde progigni. *Uni et eadem rei*, inquit in eandem sententiam p. 215. q. XIV. art. XIII., *potest simul competere uterque iste modus, scilicet necessitatis et contingentiae. Sed alter, nempe modus contingentiae, convenit ei simpliciter, id est ab intrinseco et ex propria natura. Alter vero, scilicet modus necessitatis, convenit secundum quid, id est per respectum ad extrinsecum*. Iterum captiosa adhibetur argumentatio. Divina determinatio enim cum necessitate, quae eam consequitur, non extra voluntatem manet, sed ab hac suscipitur et quasi imbibitur neque minus ad voluntatis actum producendum necessaria est quam rationis iudicium, ita tamen, ut hunc rationis actum sequatur et ideo necessitate sua eius indifferentiam auferat.

Praescientiam libere factorum facillime explicat: omnia Deus, ipsa etiam peccata, e suis decretis vel determinandi vel non determinandi cognoscit. Est autem praevio adiuncta decretis causa rerum, quas omnes efficit; connectitur vero infallibiliter cum peccatis permissis, quae, ea posita, sunt necessitate consequentiae sive conditionata (v. supra p. 205. 206.).

Reprobatio vero consilium est Dei permittentis, ut quispiam libera deliberatione fine ultimo excidat. Cuius similis ratio esse dicitur ac praedestinationis. Consilia Dei sunt, nec alterum ab altero seungendum. Nam praedestinatio electio est, quae in Deo, qui nihil ignoret eorum, quae decretum aliquod consequutura sint, cogitari non potest, quin et alteros ad vitam aeternam efficaciter

adipiscendam eligat et *alteros contemnat*, h. e., decernat permittere, ut aeterna destinatione non potantur. Cuius rei ratio in ipso Deo est, nec aut a bonis aut a malis hominum actibus praevisis repetenda¹; ut in praedestinatis misericordiam, ita in reprobis iustitiam manifestare decrevit. „Praedestinatio“, inquit p. 269. q. XXIII. art. III., „est ratio praexistens in Deo ordinis in finem; ergo reprobatio est ratio ordinis reproborum in finem intentum a Deo, scilicet, ut ostendat iustitiam vindicativam, ad quem finem necessaria est permissio peccati et ordinata a Deo et posita ad talem finem.“ Idcirco reprobatio a Bannesio *praeparatio, aptatio, praedestinatio ad interitum*² dicitur. In hac autem praedestinatione primum omnium est finis, ut manifestetur iustitia. „Simpliciter loquendo“, inquit p. 305. q. XXIII. art. V., „prius est in genere causae finalis nostro modo intelligendi ille supernaturalis finis, quam permissio peccati“, et p. 269. q. XXIII. art. III.: „Est prius voluntas finis quam ratio mediorum ad finem.“ Haec autem media sunt, ut Deus sinat reprobos 1. peccare, 2. peccatores permanere ac mori, 3. eos perpetuis afficiat suppliciis. Quum sinere dicitur, intellige: velle, eligere, decernere, seu id agere, quo certissima ac necessaria consequentia *priventur* reprobi fine aeterno. Explicat ipse p. 270. q. XXIII. art. III. in hunc modum: „Secunda conclusio. Actus divinae voluntatis circa permissionem peccati reproborum et circa subtractionem auxilii efficacis, quo posito non peccarent, vel si peccarent, poenitentiam agerent, *affirmative* explicari debet et non solum negative. Itaque Deus habuit hunc actum ab aeterno: volo permittere haec peccata, volo quibusdam non dare auxilia, quae si reciperent, non peccarent. Probatur haec conclusio primo, quia permissio peccati bona est et ad bonum finem ordinatur, ergo divina voluntas vult permittere peccatum. Confirmatur quia Deus ex proposito vult conferre auxilia quibusdam, quibus efficaciter perve-

¹ Pag. 270. q. XXIII. art. III.; p. 208. q. XIV. art. XIII.; p. 271. Non negatur a Bannesio, ut ob orationes praevias conferri possint a Deo subsidia efficacis ad exequendum decretum praedestinationis, ita in exequenda reprobatione negari posse ob peccatum commissum. Haec tamen ei causa minime necessaria videtur, cur in culpa sit homo peccans subsidiis efficacibus deficientibus, nec ratio est totius ordinis, sed singularis effectus.

² Quod ait p. 309. q. XXIII. art. VII.: „Illa aptatio in interitum sive praeparatio nihil est aliud quam *praedestinatio ad interitum*, quae est reprobatio ad condemnationem.“ loco scripturae cum abuti manifestum est: sensit ipse, quum alio loco, *aptationem ad interitum* non Dei, sed hominum esse actionem dixit, qua digni efficerentur aeterna damnatione.

Schneemann, Controversa.

nient, ergo si quibusdam negat, huiusmodi auxilia *ex proposito vult non dare*.* Pag. 271: „Insuper probatur secunda conclusio. Quia sub divina providentia cadit, quod iste homo absteineat a peccato, ergo sub eadem cadit, quod alius permittatur cadere et peccare. Probatur consequentia. Quia alias ille, qui detinetur a peccato, non discernetur ex divina providentia ab altero, sed potius talis discretio esset a casu respectu divinae providentiae, ergo sub eadem providentia cadit, quod alius permittatur peccare... *Permissio*, de qua fit sermo in praesentia, *nihil est aliud quam privatio efficaciae auxilii*, quo posito omne malum culpae impediretur, sed eiusmodi privationis auxilii efficaciae causa est divina providentia, ergo et permissionis peccati. Minor probatur. Deus ab aeterno decrevit quibusdam non dare istud auxilium, alioquin quomodo praeseciret, illud non esse conferendum, nisi sua voluntate voluisset non dare. Et confirmatur primo. *Deus quosdam prae aliis elegit, quibus conferret haec auxilia efficacia, ergo voluntate et providentia decrevit eos, quibus confert haec auxilia, ab illis, quibus non confert*, ergo divina providentia causa est huius discretionis effectus, quia effectus nihil est aliud, quam ex proposito relinquere quosdam destitutos efficaci auxilio, quosdam vero efficaciter ad consecutionem vitae aeternae adjuvare. Confirmatur secundo. Praedestinatio in scriptura saepenumero appellatur electio iuxta illud ad Eph. 1: Sicut elegit nos in Christo ante mundi constitutionem; sed electio, si proprie loquamur, est operatio quaedam voluntatis collativa, per quam quibusdam mediis contemptis alia media acceptantur ad finem; ergo in divina praedestinatione hoc totum reperitur, quod *Deus sua voluntate quosdam homines ad efficacem aeternae vitae consecutionem elegit, quosdam vero contempsit et sprexit*. Hic autem contentus nihil est aliud quam voluntas permittendi eos deficere ab ultimo fine.* Pag. 272: „Permissio non est pura negatio, sed est potius privatio.“ Ergo si aliqua possunt in reprobis accidere ob culpam peccati commissi, ut suprema illa a felicitate exclusio, quae poena peccati est, tamen *totius effectus reprobationis prima ac necessaria causa est ordinatio divina*. „Simpliciter loquendo,“ inquit p. 302. q. XXIII. art. V., „id est, non comparative, sed absolute considerando ipsos reprobos, non datur causa aut ratio ex parte ipsorum suae reprobationis, id est, totius effectus reprobationis... Habemus itaque, quod isti effectus reprobationis non sunt ad invicem ordinati in ratione causae et effectus, sed omnes simul ordinantur ad unum finem, scilicet omnes simul et collective ordinantur ad

hunc finem intentum a Deo ad ostensionem iustitiae suae et ad ostensionem maioris misericordiae erga praedestinos... Intellegit D. Thomas nomine reprobationis Divinam providentiam permittendi aliquos incidere in culpam et derelinquendi illos in illa et puniendi in aeternum propter illam, atque ita necesse est, ut totius effectus reprobationis collective non possit assignari tanquam causa et ratio ipsum peccatum, in quo quis derelinquitur, quia illud non potest esse causa permissionis incidendi in ipsum peccatum.“ Denique contra eos, qui peccatum causam esse statuunt reprobationis, sic ille argumentatur (p. 305.): „Unde simpliciter loquendo prius est in genere causae finalis nostro modo intelligendi ille supernaturalis finis, quam permissio peccati. Sed haec prioritas non obstat, quominus ipsa permissio in genere causae quasi materialis et termini a quo, sit prius nostro modo intelligendi, quam ille finis supernaturalis, et ita idem respectu eiusdem potest habere rationem causae et effectus in diverso genere causae. Cum igitur ipsa permissio non sit causa ex parte reprobatum, propter quam mereatur reprobari, consequentia facta nihil valet.“ Quamobrem illi dicere licuit: *primum esse effectum reprobationis permissionem cadendi in peccatum usque ad mortem*.

Dura videtur doctrina, si, quid Bañez *permissionem* intelligat, recte consideres! Quam, quicunque scientia media utimur, *negativam* intelligimus; permittere enim eum dicimus, qui, quod ab altero male actum iri praenovit, non prohibeat. Cognoscit enim Deus scientia media, hominem in tali rerum conditione, oblata etiam sua gratiae mensura, peccaturum; quod si gratis maioribus ipse impedire non vult, permittere dicitur peccatum. Eandem Salmanticae vetus S. Thomae schola *permissionem* intellexerat. Velut Dominicus Sotus illi sententiae: *indurationem esse negativam misericordiae*, haec subiungit: „Quo fit ut, cum Deus paratissimus sit subvenire cuicumque ad ostium pulsans, *prius natura sit, quod homo nolit assentire, quam quod Deus eum durato suo permittat arbitrio*; nam qui *audivit et didicit, venit ad me*.“¹ At Bañez, negata scientia media, contra statuit: prius esse naturam *permissionem Dei mala voluntate hominis*; necesse enim fuit, quum scientiam mediam negasset, docere, decretum praedeterminandi vel praedeterminationis negandae praecedere *omnem praevisionem* (e suis enim decretis liberis Deus liberos actus volunta-

¹ In epist. ad Rom. c. 9. v. 22. 23.

tum cognoscit, ut paullo ante ex ipso identidem didicimus), et permissionem mali *ex proposito* fieri, quum ante omnem praescientiam ea negetur praedeterminatio, sine qua servari mandata nullo modo possint. Ita *permittere malum* rectius dicendum videbatur impedire bonum, quam non prohibere malum, et ipse Deum *contemnere* docet et *spernere* reprobos, ne aeternam vitam consequantur, eosque iis subsidiis efficacibus, quibus ad mandata *actu* servanda necessario indigent, *privare*, et utrumque quidem ante omnem culpa praevisionem, immo vero Deum „*atenus* creasse hominem aliquem, quem voluit permittere impium esse, ut in die iudicii ostenderet iustitiam suam in eius condemnatione iusta“ (p. 271.). Ex quo intelligitur, cur admodum probabile visum sit Bannesio¹, Deum non sincere velle salutem omnium. Negat sane aliis locis compluribus², Deum ab aeterna beatitudine quemquam excludere nisi praevisis peccatis. Sed auditor eius Alvarez, vir summo ingenio, hoc cum illo ita conciliare studet, ut distinguat: ante omnem praevisionem Deum velle reprobos a felicitate ut a bono *non debito* excludere, post praevisionem peccati *ob culpam* admissam³.

Atque haec illa sunt, quibus Bannesii doctrina imprimis distinguitur. Quam schola Neo-Thomistarum a principe atque auctore acceptam universam quidem probavit, quaedam autem consecraria, quae duriora videbantur, recusavit. Haec recusatio condemnatio est doctrinae. Male enim defenditur, quod ut tuare, necesse sit a te ipso deficere. Audiamus igitur Billuartum⁴, ceteroquin fidelem Bannesii discipulum.

Dixerat Bañez, a Deo sperni reprobos ratione vitae aeternae consequendae ante omnem operum praevisionem, et Alvarez, eos a felicitatis consecutione ante omnem praevisionem excludi. Quam *durior* conclusionem aspernatus Billuart nullum se eius vestigium apud S. Thomam reperisse dicit.

Illorum uterque docuerat, Deum ipsum efficere, ut homo non converteretur, quatenus hoc esset aliquid negativi. Quam sen-

¹ Q. XIX. art. 6. p. 241.

² „Secundus sensus Matth. 18, 14. est, quod intelligitur de voluntate, quae respicit immediate punitionem et damnationem reproborum et exclusionem eorum a vita aeterna, nulla praesupposita culpa, et haec voluntas non reperitur in Deo“ (q. XXIII. art. 3. p. 272.).

³ Alvarez, De auxiliis, disp. 110. n. 15 ss.

⁴ Dissert. IX. art. 9. De motivo reprobationis; diss. VI. art. 6.; diss. VII. art. 6.; diss. VIII. art. 5. et alibi.

tentiam e Bannesii doctrina necessario conclusam Billuart recte recusat.

Bañez quum ante omnem libere factorum praevisionem Deum decernere dixisset, gratiam efficacem vel physicam praedeterminationem ad servanda mandata aliis concedere, aliis negare: quamquam sine illa mandata servari nullo modo possent, tamen, si non servarentur, id culpa verti reprobis docebat, quod, ut servare *possent*, gratia sufficiens efficere. Posteriores vero Thomistae cum Billuarto eius doctrinae asperitatem ita temperare studuerunt, ut negationem gratiae efficacis a culpa hominis repeterent gratiae obsistentis. Quod quidem omnino docuit S. Thomas, cuius verbis allatis Billuart rectissime *Nihil simplicius*, inquit, *nihil clarius*. Quamquam ea explicatio doctrinae Bannesianae minime congruit, ut supra demonstravimus¹, nec eam Bañez adhibuit.

Priores Bannesiani praedeterminationem physicam ad constituendum *actum primum* rerum creaturarum pertinere existimaverant; posteriores, quam periculosa illa sententia esset, intelligentes, eam Alvarez auctore repudiaverunt. Ac tamen illa Bannesii doctrinae coniunctior videtur ac multo magis consentanea². Simile omnino est, quod superiores illi resisti posse gratiae efficaci negarunt, hi affirmarunt³. Praedeterminationem autem ad actum peccati Billuart *postdeterminationem* appellare mavult.

Bañez probabilius esse censet, Deum non velle salutem omnium, nec, si universae doctrinae suae consentire volebat, dicere poterat, vere ac sincere Deum omnium salutem velle. Id tamen ut demonstret, Billuart communem et scholarum omnium et fidelium consensum appellat. „Omnes enim scholae principes,“ inquit, „omnes illustriores theologi, omnes fideles in ea sunt sententia ac fide, quod Deus velit omnes salvos fieri, et quod ideo Filium suum miserit in mundum iuxta illud Ioannis 3.: Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret; non dicit alios ex mundo, sed mundum ipsum, id est, omnes homines mundi.“ Et perspicuos affert locos e S. Thoma. Denique id ipsum damnata quinta Iansenii propositione confirmatum est, quod, ut recte monet Billuart, colligata sunt inter se haec duo: Christum pro omnibus mortuum esse, et illud, quod a Bannesio negari vidimus. Ergo illa quoque doctrina, cui consentaneum sit, immo vero ne-

¹ V. supra cap. 2. p. 25.

² P. Limbourg in „Zeitschrift für kath. Theologie“, I. 191.

³ Vide supra p. 13. not. 3.

cessario consequens, ut Deus non omnes salvos fieri velit, pariter cum *communis sensu scholarum et fidelium* pugnare dicenda est.

Quam doctrinam, cum veteribus Thomistis, ut auctor ipse fatetur¹, nequaquam semper consentientem, statim in universa S. Thomae schola receptam esse, existimari non debet. Auditores enim illius, qui multi erant, quum eam amplecterentur, tamen ab aliis quaedam partes, maxime praedeterminatio ad actum peccati, acriter impugnabantur. Tum, quum primum inventa est, physicae praedeterminationis se opposuit ipsum caput ac princeps scholae illius Salmanticensis, professor primarius, P. Mantius; quem alius Bannesii collega, P. Vincentius, imitatus et Salmanticae et Romae, quum eo vocatus esset, illam doctrinam confutare non destitit²; Medinam quoque, qui mortuo Mantio primam illam cathedram occupavit, supra ostendimus fratri sui quandam opinionem intime cum tota eiusdem doctrina connexam *novam et inauditam* appellasse.

Sed ea, quae diximus, aliis testimoniis confirmabimus duorum hominum, qui post Bannesio professores primarii Salmanticae fuerunt ipsumque et Vincentium adolescentes noverant. Franciscus Aravius O. Praed., qui 13 annis post Bannesii mortem per duo decennia professor primarius, postea episcopus Segoviensis fuit, ita scribit (tom. 2. in I. q. III. art. 5. dub. 6. n. 41. vers. *Sed accedat*): „Mirum plane est, quod quidam novitii theologi, quorum

¹ Supra p. 138. et 139.

² Cuius rei confirmandae causa Molina a. d. IX. Cal. Iun. Mantii et Vincentii dictata ad Inquisitores Hispaniae detulit. (Henao, Scient. med. hist. propugnata. Event. 7. p. 53. n. 173.) Idem de PP. Mantio et Vincentio in responsione oblata Summo Pontifici testatur Arrubal, insignis Societatis theologus, qui tum Salmanticae docebat. (Liv. de Meyer, Hist. 1. 3. c. 1. p. 198.) Et Coronel, Ord. S. Aug., alumnus Praedicatorum, tum Vallisoleti professor primarius, ad socium religionis Plumbium, de Auxiliis consultorem, haec scripsit de Praedicatoribus Salmanticensibus: „Contrariam praedeterminationi opinionem ex Patribus Dominicis legit nostra tempestate Magister Frater Ioannes Vincentius et aliquibus annis ante hunc Frater Mantius, ambo insignes viri in academia Salmanticaensi.“ De P. Vincentio idem refert auditor eius Basilius Leon; itaque FF. Praedictores Ledesma et Aravius, professor primarius Salmanticensis. (Quae scripta v. apud Meyerum in Hist. 1. 2. c. 12. 22. p. 125. 160. 161. et apud Henao l. c.) Unde intelligas licet, quae causa fuerit, cur Bañez, parum quidem urbane, Mantium, quem ipse et de missi animi et magnae doctrinae theologum praedicasset, nihilominus, ut ante vidimus, argueret veritatem esse „communem modernorum viam“ Bannesii edoctum commentariis relinquere et ad veterem S. Thomae doctrinam, h. e., ad Baunesianam eius interpretationem se convertere.

multi absque ullo examine suorum magistrorum sectantur placita, tantam sibi fidem velint haberi, ut indubitanter posteri theologi credere teneamur hunc Dei physicum humanae voluntatis praedeterminativum concursus, cuius nec sacra Concilia nec SS. Patres aliquando meminerunt, sed ab eis fuit quodam fallaci discursu confictus.⁴

Basilius autem Leon, ad quem Iansenius divertit, quum per Galliam et Hispaniam iter faciens academias foedere quodam contra Societatem Iesu coniungere conaretur, sic scribit (Var. disp. p. 1. q. 9. expositiva cap. 3. p. 399.): „Licet nonnulli [ex Dominicana familia] obstinate praedeterminationem illam voluntatis ex physica Dei motione aut qualitate provenientem, quae ita ad unam partem determinaret ante consensum voluntatem, ut deinceps non esset electionis humanae, illi posita motioni Dei aut obtemperare aut refragari, docuerint, excitavit tamen Deus olim doctissimum et religione excultissimum virum Ioannem Vincentium ex eadem familia, qui eam docendi rationem validissime impugnans, morales tantum praefinitiones per excitationes, quae actus sint intellectus et voluntatis, induxit, legit, dictavit in Salmantino theologorum gymnasio, me et spectante et audiente, et postea alii ex eadem familia ab illa propositione cum laude et fructu discesserunt.“

Sed multo ante Aravius et Basilius Leonem frater atque collega Bannesii, qui brevi post illius obitum Romae in Minerva docuit, Ioannes Gonzalez Albelda, sectatores eius *iuiores Thomistas* vocaverat eosque oppugnans veterem scholam: Capreolum, Conradum, Sotum, Canum, Medinam appellaverat (Comment. in I. p. Summae theol. S. Thomae disp. 58. sect. 2. nn. 7. 8.; sect. 3. n. 11. Ed. Compl. 1621. pp. 690. 704. V. supra p. 93.).

Cuius dissensionis vestigium exstitit in familia Dominicana a. 1606. in capitulo provinciali Avenione habito. Ubi Theophilus Raynaudus narrat (in Hoplothea contra ictum calumniae s. 2. cap. 9. p. 277.) se praesente defensum esse hanc propositionem: „Efficacia gratiae naturae talis nobis videtur esse, ut neque physice, neque moraliter voluntatem humanam praedeterminet ad volendum et eligendum bonum, quod sibi ope gratiae inspiratur; hac enim ratione sublatum creditur omnis omnino liberi arbitrii usus tam quoad exercitium, quam quoad specificationem. Nam fieri non potest, quod Deus per gratiam voluntatem determinet, quin ipsa determinetur et sine indifferentia velit id, ad quod determinatur. Gratiae enim efficacia effectus infallibilis est, non necessaria.“

Quamquam ea actate illi, quos Aravius *novitios* theologos, Albelda *iniiores Thomistas* dicit, iam dominari coeperant. Valuit enim ingenium auctoritasque Bannesii, cui se obicere nemo nisi aegre auderet, quum praesertim professor primarius Medina mortuo renuntiatus esset; valuit etiam commotio animorum, diuturnitate controversiarum contra nostros theologos excitata, ut oppugnatione illa Bannesii paulatim languesceret. Coeperunt non invitum sequi, qui certamen iniisset adversus novam et heterodoxam, ut dicebatur, de scientia media doctrinam, nec dissensionis, quae inter ipsos ducemque suum intercedebat, memoriam retinebant. Discipuli autem illius, Lemos et Alvarez, Romae quoque amicos doctrinae eius conciliarunt. Nam id perpetuae Hispanorum querelae contra Molinam Sociosque effecerant, ut ibi quoque controversia et excitaretur et ageretur; disputabat autem Lemos summa omnium approbatione; Alvarez vero per decem annos primariam Praedicatorum scholam theologicam (sopra Minerva) regere perrexit. Atque illis contentioniibus Romanis doctrina Bannesiana explicata, polita, absoluta est ita, ut eam Alvaresii liber de Auxiliis exhibet.

Alia fuerunt initia Neo-Thomismi in Hispania. Ipsi enim eius defensores argumentatione multum inter se discrepabant¹; quidam etiam veterem illam Thomistarum Salmanticensium sententiam² a Bannesio repudiatam revocabant, posse hominem non resistendo gratiae sufficienti ad efficacem se praeparare. Id tanta libertate tuebatur Cabrera, ut ad Pelagianismum videretur accedere. Qui plane affirmabat: „Auxilium efficax supponit dispositionem negativam voluntatis, quam dispositionem ex se inchoat voluntas. Neque est inconveniens concedere, ex naturali usu libertatis negativae pendere, quod homini detur physica praedeterminatio et efficax auxilium.“³ Idem „Auxilium efficax,“ inquit, „incipit a nobis dispositive, quia determinatio pendet ex libera dispositione nostrae voluntatis negativa, licet effective sit a Deo.“ Item Avila cum Medina consentiens „Qui lethali culpae subiacet,“ inquit, „bene utatur auxilio sufficiente, et praesto aderit auxilium efficax et cum eo gratia iustificans“⁴; quod quum dicunt, gratiam efficacem intelligere eam videntur, qua homo proxime ad iustificationem praeparatur. Quae omnia contraria esse Bannesii doc-

¹ Suarez, De vera intelligentia auxilii efficacis cap. 20. Opp. ed. Vivès X. 398.

² Idem l. c. cap. 18. 387.

³ Idem l. c.

⁴ Idem l. c.

trinae, dum eos pugna communis contra Molinam praecoccupat, non animadvertent. Sed tamen explicatio disciplina, ut dixi, dissensionem sustulit. Itaque repudiata scientia media retenta est illa Bannesii doctrina: physicam praedeterminationem ad quemlibet actum necessariam esse eaque praesente ipsius vi ac proprietate naturae effici, ut non fieri actum determinatum repugnet; Deum vero omnes actus atque adeo peccata voluntatum creaturum e suis decretis vel determinandi vel non determinandi cognoscere ac praevidere. Haec summa doctrinae, hoc robur est; ita recepta est ac probata; quamquam posteriores a quibusdam consectoriis, quae suo iure Bañez intulerat, abhorreere visi sunt.

Unde initium duxerit *Thomistarum ac Molinistarum* controversia, hic videmur significasse. S. Thomae schola inclinata iam ad finem saeculo sexto decimo in duas divisa est partes. Bañez non modo omni illius explicandi ratione, verum etiam sententiis singularibus a *communi via*, ut ipsius verbis utar, illius aetatis theologorum deflexit, atque vix orta eius doctrina pro *nova et inaudita* et apud suos et apud externos impugnata est. Societatis autem Iesu theologi communem ac traditam quasi per manus veterem doctrinam, quam in ipsis Praedicatorum scholis didicerant, retinentes constanterque explicantes illud efficere studuerunt, ut certissima gratiae efficaciam cum libertatis ratione, si fieri posset, scientiae interpretatione conciliaretur. Sed necesse fuit, inter tam diversas eiusdem scholae partes litterarum certamen oriri. Exarsit autem contentio primum a 1581. Salmanticae, in illius scholae tamquam arce ac propugnaculo, multo quidem ante Molinae Concordiam editam.

10. De doctrina Molinae.

Georgius Albertini, O. P., qui theologiam et Romae et Patavii insigni cum laude docuit, dum haec studia prosequitur, in eandem, quam nos supra explicavimus, sententiam adductus est, ut ante hanc controversiam exeunte sexto decimo saeculo excitatam non minus utramque scholam et Thomistarum et Scotistarum quam Augustinum atque Thomam „abhorruisse a decretis antecedentibus et praedeterminantibus“¹ existimaret; idem deinceps et acriter defendit nec ullis conviciis deteritus unquam omisit. Illud quomodo evenierit, epistola tertia ad Dominicum Pellegrinum, suum in religione socium, in hunc modum ipse narrat (p. 1. §. 2):

„At scire te volo (etsi hoc minimum sit), quando, cur, quomodo a Commendatoribus tuis meisque defecerim. Romae cum essem anno 1787., dialogum elaboravi iuxta doctrinam per manus nobis traditam, cui titulus: *Il Molinismo*. Ea fabula mirifice placuit pluribus, nec quisquam fuit, qui excessisse me aut vera in omnibus non dixisse putaret: ex quo evidentissime patet, eadem sensa de Molinismo a Bannesio per manus tradita etiam apud sapientissimos illos nulla varietate obtinere. Forte fortuna accidit, sic Deo potius disponente (ne in Propaganda et hic [Patavii] falsa docerem), ut Molinae Concordiam Edit. Ulyssip. a. 1588., quae omnium prior fuit, invenirem. Gaudio magno repletus sum, quia editiones caeteras pluribus in locis nonnihil a Iesuitis immutatas audieram, quo Auctoris sui errores aut minuerent aut cautius celarent. Itaque avidissime legere eam coepi. Quid vero tum? Mirari ac identidem clamare: *Malum! Quas nugae de homine isto dixerunt mihi? Peream, si quid est in verbis eius, quod cum doctrina per manus mihi tradita cohaereat!* Ut assolet cum quis deceptum se ab uno putat, ut eidem minime fidat, dubitare coepi, an vere Sanctorum Augustini et Thomae etiam doctrina illa sit, quae mihi ab iis per manus tradita fuerat, eaque dubi-

tatio in eam me sententiam coniecit, de qua in superiori Epistola locuti sumus.“

Atque ita ille diversa et de Molina et de hac tota controversia existimare coepit. Nec vero dubitamus, quin idem contingere necesse sit, si quis praeiudicatis adversus Molinam opinionibus omissis aequo iudicio tanti theologi verba ipse examina-verit. Quod quidem negligi certe non oportet, quum magna controversia de eius doctrina acta sit; quare quid ipse docuerit, praeter cetera videndum est.

Bañez ab efficientia voluntatis Divinae initium disputandi duxerat, contra omnino Molina. Hic libertatem primum humani arbitrii consideravit. Recte quidem. Quanto enim obscurior quaestio est, tanto magis est rationi consentaneum, ab iis, quae notiora sunt, proficisci. Notior autem nobis sine dubio humanae est natura libertatis quam ratio efficientiae Divinae. Atque etiam certum est gratia perfici libertatem; iam vero prius de eo, quod perficiendum est, tractari convenit, quam de ipsa perfectione, praesertim quum gratiae motiones ad libertatem arbitrii prorsus se applicent atque accommodent. Itaque recte Molina, quod quidem ante illum Caietanus proposuerat¹, opus illud laudatissimum² ab hominis libertate orditur. Et prima quidem disputatione errores enumerat de Dei praescientia et de libertate humana, altera deinceps hanc ipsam definit atque explicat. Cuius sententiam ita adumbrabimus, ut nihil afferamus, quod non ad universam eius doctrinam intelligendam necessarium esse videatur.

Definitionem *libertatis* tradit tum pervulgatam, quam et Dominicus Sotus, clarissimus ille doctor Ordinis Praedicatorum, et Tapperus, cancellarius Lovaniensis, ut veram atque certam posuerant. Si libertas intelligatur ea, quae sit necessitati opposita, eum docet libere agere, qui „positis omnibus requisitis ad agendum possit agere et non agere, aut ita agere unum, ut contra-rium etiam agere possit.“ Quae libertas „formaliter est in voluntate praevio iudicio rationis. Agens liberum distinguitur contra

¹ In I. q. 22. art. 4. ad finem: „Optimum atque salubre consilium est, in hac re inchoare ab his, quae certo scimus et experimur in nobis, sc. quod omnia, quae sub libero arbitrio nostro continentur, evitabilia a nobis sunt et propterea digni sumus poena vel praemio.“

² „Liberi arbitrii cum gratiae donis, divina praescientia, providentia, praedestinatione et probatione concordia.“ Editionem sequimur Antwerpensem anni 1595., cui aliqua ab ipso auctore addita sunt, quaeque a prima illa aliqua identidem verborum differentia, non rebus et sententiis discrepat.

¹ In Acrosses theol. dogmatico-morales scholia II. 119, n. 37.